

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
کتابخانه ملی ایران

فراینده ایده پردازی طرح فرش با استفاده از طرح های واکیره ای اراک

مؤلفان: حامد امان الهی، فاطمه سید محسنی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
کتابخانه ملی، اسناد و کتابخانه ملی

- سرشناسه : امان‌اللهی، حامد، ۱۳۶۹ -
- عنوان و نام پدیدآور : فرآیند ایده‌پردازی طرح فرش با استفاده از طرح‌های واگیره‌ای اراک/ مولفان حامد امان‌اللهی، فاطمه سیدمحسنی.
- مشخصات نشر : اصفهان : نشر اسپانه، ۱۳۹۵.
- مشخصات ظاهری : ۱۸۲ ص. : مصور (بخشی رنگی)، نمودار (بخشی رنگی).
- شابک : ۲۵۰۰۰۰ ریال : [978-600-95065-5-2]
- وضعیت فهرست‌برداری : فیا
- موضوع : قالی و قالی‌بافی -- ایران -- اراک -- نمونه‌پژوهی
- موضوع : studies Carpets -- Iran -- Arak -- Case
- شناسه افزوده : سیدمحسنی، فاطمه، ۱۳۶۹ -
- رده بندی کنگره : ۲۰۹۲ / الف۱۹ / ۸ - ۱۳۹۵ -
- رده بندی دیویی : ۷۴۶ / ۹۵۵ -
- شماره کتابشناسی ملی : ۴۲۴۳۹۵۵
- نام کتاب : فرآیند ایده‌پردازی طرح فرش (با استفاده از طرح‌های واگیره‌ای اراک) ///
- طرح و گرافیک : فاطمه سید محسنی ///
- صفه آرایشی و تنظیمات : محسن دادخواه ///
- ناشر : نشر اسپانه ///
- مدیریت تولید : چاپ آذین را ///
- آماده‌سازی و نظارت بر چاپ : هادی عسگری فردا ///
- نوبت چاپ : چاپ اول، ۱۳۹۵، ۱۰۰۰ نسخه، وزیری ///
- شابک : 978-600-95065-5-2 ///
- قیمت : ۲۵۰۰۰۰ ریال ///

فهرست مطالب

ع	پیشگفتار
ق	مقدمه
۱	فصل اول
۲	۱-۱ اطلاعات کلی شهرستان اراک
۲	۱-۱-۱ ویژگی های جغرافیایی و اقلیمی شهرستان اراک
۳	۲-۱-۱ ظرفیت های اقتصادی شهرستان اراک
۴	۳-۱-۱ تاریخچه شهرستان اراک
۶	۴-۱-۱ سوابق قالیبافی شهرستان اراک
۷	۱-۴-۱-۱ قبل از قاجار
۸	۲-۴-۱-۱ دوران قاجار
۱۲	۳-۴-۱-۱ بعد از قاجار
۱۴	۲-۱ معرفی مراکز فرش بافی استان مرکزی
۱۴	۱-۲-۱ فرش های شهری
۱۴	۱-۱-۲-۱ اراک:
۱۵	۲-۱-۲-۱ محلات:
۱۹	۳-۱-۲-۱ خمین:

۲۲	۴-۱-۲-۱: فراهان:
۲۳	۵-۱-۲-۱: رودباران:
۲۸	۶-۱-۲-۱: سربند (سرابند):
۲۹	۷-۱-۲-۱: زرنديه:
۲۹	۸-۱-۲-۱: تفرش:
۳۲	۹-۱-۲-۱: ساوه:
۳۵	۲-۲-۱: فرش های روستایی
۳۵	۱-۲-۲-۱: روستاهای واقع در جنوب استان مرکزی:
۳۶	۲-۲-۲-۱: روستاهای واقع در غرب استان مرکزی:
۳۶	۳-۲-۲-۱: روستاهای واقع در شرق استان مرکزی:
۳۶	۳-۲-۱: مراکز بافت روستایی شهرستان اراک
۳۷	۱-۳-۲-۱: ساروق:
۳۷	۲-۳-۲-۱: مزلقان:
۳۸	۳-۳-۲-۱: ویس:
۳۹	۴-۳-۲-۱: لیلیان:

۲ فصل دوم ۴۵

۴۶	۱-۲: فرش بافی اراک
۴۷	۲-۲: ویژگی های فنی بافت درقالی اراک
۴۷	۱-۲-۲: مواد اولیه مورد مصرف

۴۸	ابعاد رایج	۲-۲-۲
۴۸	فرش های کوچک پارچه (قالیچه):	۱-۲-۲-۲
۴۹	فرش های بزرگ پارچه (قالی):	۲-۲-۲-۲
۴۹	کناره:	۳-۲-۲-۲
۵۰	کلیگی:	۳-۲-۲
۵۰	رسم شمار:	۴-۲-۲
۵۱	نوع سره:	۵-۲-۲
۵۲	شماره باف:	۶-۲-۲
۵۲	پرداخت و درگیر:	۷-۲-۲
۵۲	نوع دارقالی:	۸-۲-۲
۵۳	نوع چله کشی:	۹-۲-۲
۵۳	شیوه ی پود کشی:	۱۰-۲-۲

۳ فصل سوم ۵۴

۵۵	رنگ و رنگرزی	۱-۳
۵۸	روناس وحشی	۲-۳
۶۰	برگ مو	۳-۳
۶۱	پوست انار:	۴-۳
۶۲	نیل:	۵-۳

- ۶۴ ۱-۴ استادان طراح و تولید کنندگان فرش در اراک
- ۶۵ ۲-۴ ویژگی‌های ظاهری در قالی اراک (طرح و نقش)
- ۶۵ ۱-۲-۴ طرح‌های غیر واگیره ای:
- ۶۵ ۱-۱-۲-۴ طرح شاه عباسی:
- ۶۶ ۲-۱-۲-۴ طرح زیر خاکی:
- ۶۸ ۱-۱-۲-۴ طرح تصویری:
- ۶۸ ۴-۱-۲-۴ طرح پرده ای:
- ۶۹ ۵-۱-۲-۴ طرح، بندی، کسبه:
- ۷۰ ۶-۱-۲-۴ طرح جوشقایی:
- ۷۳ ۷-۱-۲-۴ طرح فرنگ (اروپا):
- ۷۵ ۲-۲-۴ طرح‌های واگیره ای:
- ۷۵ ۱-۲-۲-۴ طرح ماهی:
- ۷۷ ۱-۱-۲-۲-۴ ماهی فراهان:
- ۷۹ ۲-۱-۲-۲-۴ ماهی خرده:
- ۸۰ ۳-۱-۲-۲-۴ مرغ و ماهی:
- ۸۱ ۴-۱-۲-۲-۴ پیچ ماهی:
- ۸۲ ۲-۲-۲-۴ طرح بته:
- ۸۳ ۱-۲-۲-۲-۴ بته جقه ای (بته کشمیر):
- ۸۴ ۲-۲-۲-۲-۴ گل بته:

۸۷	۳-۲-۲-۲-۴ تک بته:
۸۷	۳-۲-۲-۴ طرح مستوفی:
۹۰	۴-۲-۲-۴ طرح گل حنا:
۹۲	۵-۲-۲-۴ طرح دسته گلی (دستگاهی):
۹۳	۶-۲-۲-۴ طرح شاخ بزی:
۹۶	۵ فصل پنجم
۹۷	۱-۵ گزارش کار: ملی
۹۷	۲-۵ طرح اولیه
۹۷	۱-۲-۵ طرح گل حنا
۱۰۰	۲-۲-۵ پیش طرح، ترکیب و طرح نهایی
۱۰۰	۱-۲-۲-۵ پیش طرح:
۱۰۱	۲-۲-۲-۵ ترکیب:
۱۱۷	۳-۵ طرح نهایی:
۱۲۰	۱-۳-۵ آنالیز طرح و نقش:
۱۲۸	۲-۳-۵ طرح بته
۱۲۸	۳-۳-۵ پیش طرح، ترکیب، طرح نهایی و آنالیز طرح و نقش
۱۲۸	۱-۳-۳-۵ پیش طرح:
۱۳۱	۲-۳-۳-۵ ترکیب:
۱۵۲	۳-۳-۳-۵ طرح نهایی:

۱۵۴ ۱-۳-۳-۳-۵ آنالیز طرح و نقش:

۱۵۸ فصل ششم ۶

۱۵۹ ۱-۶ نتیجه گیری و پیشنهادها

۱۶۰ ۲-۶ مرور کلی بر روند ایده پردازی

۱۶۲ ۳-۶ بررسی سئالات پیش روی

۱۶۴ ۴-۶ ارائه پیشنهاداتی پژوهشی

۱۶۶ منابع و کتابهای استنادی ۷

پیشگفتار

در مورد فرش سخن بسیار گفته شده است که اغلب آن را پدیده‌ای صحتی - هنری قلمداد می‌کنند که به تناسب شرایط، گاه جنبه‌ی ریبا شناسانه و گاه کارکرد، محور ارزیابی و آفرینش آن بوده است. در این پژوهش نیز، بررسی و ارزیابی قالی‌های استان مرکزی و به طور اختصاصی، قالی‌های اراک پرداخته شده است.

با توجه به تقسیم‌بندی طرح‌ها و نقوش قالی‌ها، بی‌تردید یکی از قابل توجه‌ترین طرح‌های قالی اراک، طرح

- های واگیره‌ای تشکیل می‌دهد. از جمله نقشمایه‌های واگیره‌ای در قالی اراک می‌توان به نقش: بته، دسه‌گل و شاخ بزی اشاره کرد. لذا با توجه به طرح ذکر شده پژوهشی در شرح و نقش قالی اراک با تأکید بر نقوش واگیره‌ای به منظور طراحی در نقوش قالی امروزی صورت گرفته است.

در این پژوهش مهم‌ترین مسأله بررسی و آنالیز نقوش واگیره‌ای است. اما انگیزه‌ی اصلی، ترکیبی متفاوت در ساختار این نقوش می‌باشد تا در نگرش تقاضاکننده امروزی تر جلوه کند.

تا به امروز در حوزه‌ی فرش و فرش بافی آثار قابل توجهی چه در قالب کتاب، مقاله و هم چنین پایان نامه توسط نویسندگان داخلی و

خارجی به تحریر در آمده است که از جمله آنها آثاری چون: "مقدمه ای بر شناخت قالی ایران" نوشته جواد یساولی و "قالی های مشرق زمین" نوشته طاهر صباحی به زبان ایتالیایی قابل ذکر هستند که در نوع خود کم نظیر می باشند. افزون بر این آثار کتبی که به فرش بافی و عطقه اراک پرداخته اند اندک نیستند هم چون کتاب "قالی ایران یا باغ همیشه بار" نوشته پاتریس فونتن و کتاب "افسانه جاویدان فرش ایران" نوشته محمد جواد نصیری. اما کتاب، مقاله یا پایان نامه ای با عنوان ذکر سنده و شابک با موضوع پژوهش اینجانب یافت نگردید که به طور اختصاصی به قالی های با نقوش واگیره ای پرداخته باشد. گرچه این پژوهش بنیادی نیست، هر پژوهشی در تداوم پژوهش های پیشین به انجام می رسد و بر پایه ی تحقیقات و تجربیات پیشین استوار است، ولی امید است در آینده به عنوان یک منبع معتبر مورد استفاده ی دیگر محققان و پژوهشگران گران قدر در گیرد.

از گذشته تا به امروز فرش و به طور کلی زیراندازها از جمله عناصر ثابت خانه های ایرانی هستند و کمتر خانه ای را می توان یافت که به دست بافته ای مزین نشده باشد، بنابراین بدون تردید آن را می توان نمادی از فرهنگ و هنر چند هزارساله ی مردمانی دانست که بیش از پیش این هنر را قدر می نهند. بخش اعظمی از این فرش ها را قالی

های با نقوش واگیره ای شامل می شود. بی شک مهم ترین بهای این گونه قالی ها به خاطر تنوع و اصالت طرح و نقش آن و هم چنین هارمونی این طرح ها است که آن را نه تنها در فرش بلکه می توان در دیگر هنرهای ایرانی از معماری گرفته تا موسیقی نیز مشاهده کرد. در این پژوهش با بررسی و معرفی این نقشمایه ها سعی شده تا حدودی با حفظ نقوش اصلی، ترکیبی متمایز از نمونه طرح های پیشین ارائه شود.

مقدمه

بدون تردید سابقه‌ی استفاده از زیرانداز به زمانی برمی‌گردد که آدمی به فکر ساختن سرپناهی جهت تأمین آسایش خود افتاد. این هنر پا به پای انسان‌ها در اعصار مختلف متحول گشته و البته در این مسیر فراوانی و نشیب‌هایی نیز مواجه بوده است.

این هنر سنتی و مردمی در ایران نیز سابقه‌ای بس طولانی دارد که بررسی آن در یک یا دو جلد کتاب نمی‌گنجد.

گنجد، و نیازمند مطالعات و بررسی‌های اساسی می‌باشد.

فرش علاوه بر تنوع ظاهری آن برای فرد مکانی مملو از گل و برگ، درختان و حیوانات زیبا را متجسم می‌کند و مکانی خیالی را برای او می‌سازد، مکانی که یاد آور بهشت است چنان‌که بافنده‌ای شاعر به زیبایی سروده است: «باغ با طراوتی است که در آن بهاری همیشه دلکش شکوفا می‌شود، مصون از بادهای پاییزی و طوفان‌های زمستانی»

در این کتاب سعی شده تا گوشه‌ای از این هنر-صنعت با هدف توسعه‌ای و نیز بهره‌گیری از منابع نویسندگان گران قدر در این زمینه، بررسی و توصیف شود.

اطلاعات نیز به دو شیوه ی کتابخانه ای و میدانی جمع آوری شده است. در شیوه ی اول با فیش برداری از کتب و مقالات مرتبط و در شیوه ی دوم نیز با مشاهده ی فرش های موجود در بازار فرش، مطالب گردآوری شده است. جامعه ی آماری در بخش کتابخانه ای از منابع ارائه شده در پایان تحقیق می باشد و در روش میدانی شامل تصاویری است که توسط نگارنده از فرش های موجود در بازار فرش تهیه گردیده است.

هدف از این رساله بررسی طرح و نقش قالی های واگیره ای به منظور طراحی در فرش امروزی است، که در چهار فصل دسته بندی شده است.

فصل اول: شرایط جغرافیایی و اقلیمی منطقه اراک، موقعیت های اقتصادی استان، تاریخچه و سوابق قالی بافی این منطقه در سه دوره ی مختلف قبل از قاجار، دوره ی قاجار و بعد از قاجار، اختصاص در این فصل مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است.

فصل دوم: در این قسمت به طور اختصاصی علاوه بر تأکید بر طرح و نقش واگیره ای به معرفی مناطق فرش بافی استان، ویژگی های فنی و ظاهری قالی، رنگ و رنگرزی، استادان و تولید کنندگان فرش اراک پرداخته شده است.